

Cecylia Langier

WYKORZYSTANIE TEATRZYKÓW *KAMISHIBAI* DO ROZWIJANIA KOMPETENCJI JĘZYKOWYCH DZIECI

WPROWADZENIE

Współczesna edukacja małego dziecka skoncentrowana jest wokół jego wszechstronnego rozwoju, pobudzania wszystkich sfer rozwojowych oraz kształtowania umiejętności niezbędnych do dalszych przeobrażeń. Dlatego do najważniejszych celów oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych przedszkola i szkoły należy rozwijanie kompetencji komunikacyjnych dzieci jako podstawy ich dalszego rozwoju.

Rozwijanie mowy i myślenia dziecka odbywa się pod wpływem otoczenia. Wzór językowy obowiązujący w środowisku, w którym dziecko przebywa, przyswajany jest przez naśladownictwo. Ważne jest również celowe aktywizowanie rozwoju mowy. Sprzyjają temu rozmaite sytuacje z życia codziennego, w trakcie których dziecko ma możliwość wzbogacania słownictwa, udoskonalania wymowy, form gramatycznych oraz umiejętności wypowiedzania własnych myśli i uczuć¹.

Kształtowanie kompetencji językowych obejmuje więc szereg działań skoncentrowanych na wzbogacaniu słownictwa czynnego oraz rozwijaniu umiejętności formułowania dłuższych wypowiedzi. Przyczynia się to do rozwoju funkcji poznawczych, szczególnie procesu myślenia, poprzez doskonalenie umiejętności spostrzegania, analizy, syntezy, porównywania, abstrahowania, uogólniania oraz formułowania wniosków i uzasadnień. Rozwój mowy i my-

¹ Zob. A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Warszawa 2010, s. 132.

ślenia opiera się bowiem na wzajemnej zależności oraz integracji obydwu procesów. Z tego względu istotne jest, aby w rozwijaniu kompetencji językowych stwarzać odpowiednie sytuacje stymulujące u dziecka potrzebę mówienia, tworzenia dialogów. Służą temu rozmowy z dzieckiem na tematy związane z sytuacjami z życia codziennego, odnoszące się do jego osobistych przeżyć i doświadczeń, jak również do literatury, sztuki, widowisk teatralnych czy audycji radiowych lub telewizyjnych. Szczególną rolę odgrywa tutaj kontakt dziecka z literaturą piękną, który może odbywać się poprzez czytanie, opowiadanie, inscenizowanie całości lub fragmentów utworów. Przeżycia dziecka związane z treścią lektury mogą stanowić inspirację do wielu ćwiczeń językowych.

TECHNIKI DRAMOWE W EDUKACJI

W pracy dydaktyczno-wychowawczej z małymi dziećmi ważne miejsce zajmują właściwie przygotowane różne formy dramowe. Drama oznacza współcześnie najczęściej sztukę teatralną lub przedstawienie na bazie określonego utworu literackiego lub wydarzenia (fikcyjnego, rzeczywistego). Zdaniem Krystyny Pankowskiej jest ona:

[...] edukacją przez działanie włączające emocje i wyobraźnię. Istota jej polega na stwarzaniu sytuacji, w których uczniowie mogliby się identyfikować z innymi osobami. Jest formą badania tematu z wykorzystaniem podstawowej właściwości, którą posiada każdy człowiek – umiejętności wchodzenia w rolę².

Z kolei Danuta Czelakowska za dramę uznała „metodę dydaktyczno-wychowawczą przygotowującą do życia i pełnego rozwoju osobowości dziecka przez doskonalenie jego ekspresji twórczej i komunikacji językowej”³. Można więc stwierdzić, że jest to twórcza metoda pracy z dziećmi, dostarczająca im wiele różnorodnych przeżyć rozwijających procesy poznawcze oraz kompetencje językowe.

Jedną z technik dramowych stanowi improwizacja. Jest to rodzaj przedstawienia obejmującego scenki inspirowane sytuacjami z życia codziennego, literatury bądź sztuki. Zdaniem Briana Waya improwizacja jest:

² K. Pankowska, *Edukacja przez dramę*, Warszawa 1997, s. 7.

³ D. Czelakowska, *Metodyka edukacji polonistycznej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, Kraków 2009, s. 293.

[...] przedstawieniem bez scenariusza. W związku z tym, że scenariusz jest niepotrzebny, zaимпровizowane wydarzenie nie zależy od wprawy lub zdolności w czytaniu czy też uczenia się i zapamiętywania roli, dzięki temu jest aktywnością, którą wszystkie dzieci, we wszystkich grupach wiekowych i o różnych uzdolnieniach, są w stanie zarówno cieszyć się, jak i dochodzić w niej do dużej wprawy⁴.

Natomiast Czelakowska stwierdziła, że „z improwizacją mamy do czynienia wtedy, kiedy jedna lub więcej osób otrzymuje role i temat oraz próbuje przedstawić problem własnymi słowami”⁵. Jest to więc metoda pobudzająca twórczą aktywność uczniów, dzięki której ustosunkowują się oni do określonych wydarzeń oraz wyrażają swoje opinie, oceny i sądy.

Szczególną odmianą dramy jest inscenizacja. Opiera się ona na podziale ról na widzów i aktorów. Podstawę pracy stanowi konkretny tekst, będący scenariuszem przedstawienia. Bazę scenariusza mogą stanowić różnorodne inspiracje: opowiadanie, bajka, wiersz, obrazek lub ilustracja. Mogą one pobudzić dzieci do wypowiedzi i stać się w ten sposób podstawą do ćwiczeń w mówieniu, tworzeniu dialogów, wyodrębniania akcji i formułowania wniosków⁶.

W klasach młodszych działania inscenizacyjne warto rozpocząć od budowania scenariusza w oparciu o ilustracje. Czynnością wstępną będzie tutaj omówienie sytuacji przedstawionej, wyodrębnienie zdarzeń i określenie treści. Dalszym krokiem powinno się stać zbudowanie scenariusza z opisem zdarzeń i dialogami. W ten sposób z jednej ilustracji może powstać cała inscenizacja, której twórcami są małe dzieci⁷.

Odmianą formę teatralną stanowi teatr lalkowy, często stosowany w pracy z bardzo małymi dziećmi. Cechą charakterystyczną tej formy jest występowanie na scenie lalek, kukiełek lub pacynek, którym dzieci użyczają głosu oraz które ożywiają ruchami rąk. Jednocześnie dzieci pozostają przez cały czas w ukryciu i z tej pozycji decydują o losach kreowanych postaci. Ten aspekt teatru lalkowego zawiera poważne walory wychowawcze dzięki oddziaływaniu na postawę i zachowanie dziecka⁸.

⁴ B. Way, *Drama w wychowaniu dzieci i młodzieży*, przeł. K. Pankowska, E. Nerwińska, Warszawa 1997, s. 196.

⁵ D. Czelakowska, *Metodyka edukacji polonistycznej...*, s. 306.

⁶ Zob. M. Mikuta, *Kultura żywego słowa*, Częstochowa 2001, s. 224.

⁷ Zob. ibidem, s. 224–225.

⁸ Zob. ibidem, s. 237.

SZTUKA *KAMISHIBAI*

Interesującą formę teatralną pracy z dziećmi stanowi teatrzyk *Kamishibai*. Jest to metoda dramowa będąca formą pośrednią, integrującą oddziaływanie opowiadania, inscenizacji, improwizacji i teatru lalkowego. Nazwa tej formy pochodzi z języka japońskiego (jap. *kami* – *papier*, *shibai* – *sztuka*) i oznacza teatr obrazkowy. Ten gatunek sztuki powstał prawdopodobnie w XII w., a jego twórcami byli mnisi buddyjscy, którzy poszukiwali właściwego sposobu przedstawiania moralizatorskich opowieści niepiśmiennej ludności. W późniejszym okresie często stanowiła ona formę specyficznej reklamy, gdyż wędrowni handlowcy-gawędziarze wykorzystywali ją, aby zachęcić potencjalnych klientów do zakupu oferowanych przez siebie produktów. Wraz z rozwojem cywilizacji, nauki i techniki tradycja ta stopniowo zaczęła zanikać. Natomiast sam teatrzyk znalazł zastosowanie w edukacji, głównie w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym. Ogromne walory dydaktyczno-wychowawcze tej formy sprawiły, że stała się ona bardzo popularna w Stanach Zjednoczonych oraz w wielu krajach Europy Zachodniej. W Europie teatrzyk *Kamishibai* został upowszechniony z inicjatywy Edith Montelle, szwajcarskiej propagatorki sztuki opowiadania oraz autorki podręcznika na temat sztuki *Kamishibai*⁹. Obecnie forma ta jest bardzo popularna w pracy z dziećmi w Szwajcarii, Francji, Belgii, Holandii i Stanach Zjednoczonych. W Polsce propagowaniem sztuki *Kamishibai* w edukacji zajmuje się wydawnictwo Tibum¹⁰.

Teatrzyk składa się z drewnianej obudowy-skrzyneczki (jap. *butai*) z zamkniętym okienkiem, przypominającej nieco parawanik z teatrzyków marionetkowych, oraz z kart do umieszczania w okienku, na których przedstawione są fragmenty opowiadanej lub czytanej historii. Z tyłu każdej karty znajduje się tekst umieszczony tak, aby osoba opowiadająca mogła z niego w dowolny sposób korzystać. Opowiadaczem bajki mogą być zarówno dorosły-rodzic lub nauczyciel, jak i dziecko, które opiera swoją wypowiedź jedynie na demonstrowanej ilustracji. Przedstawienie można też wzbogacić o elementy świetlne lub muzyczne oraz o wprowadzenie konwencji teatralnej, w formie zaproszeń, biletów wstępu, numeracji miejsc itp., podnoszącej rangę wydarzenia.

⁹ Zob. http://www.tibum.pl/czym_jest_kamishibai [dostęp: 08.12.2013].

¹⁰ Zob. www.tibum.pl.

Kamishibai to nie tylko teatr. To nie aktor-bohater jest w nim najważniejszy, lecz opowiadana historia, stanowiąca pretekst do nawiązania kontaktu z publicznością, budowania z nią więzi i dostarczania przeżyć. Dlatego ważna jest tu tematyka przedstawianych utworów. Cechą szczególną książek *Kamishibai* jest właśnie różnorodność problemów, które zostają poruszone. Są to często historie o zagadnieniach dotyczących istoty życia, problemów ogólnoludzkich, moralnych, wprowadzających dzieci w świat wartości¹¹.

Teatrzyk *Kamishibai* jest stosunkowo łatwą w realizacji formą, którą można zaprezentować w różnych warunkach i miejscach. Każde przedstawienie powinno obejmować kolejne, następujące po sobie etapy postępowania:

- zgromadzenie dzieci wokół magicznego kufierka;
 - wprowadzenie karty tytułowej – rozmowa z dziećmi na temat ilustracji, propozycje tytułu, tematu opowiadania, bohaterów, akcji;
 - przedstawienie kilku kolejnych kart ilustrujących przebieg opowiadania;
 - wstawienie w okienko karty pytańkowej (ze znakiem zapytania) – rozmowa z dziećmi na temat dalszego ciągu wydarzeń. Karta ta powinna pojawić się w sytuacji trudnej, wymagającej podjęcia konkretnej decyzji;
 - przedstawienie dalszych losów bohaterów opowiadania;
 - przed ostatnią kartą rozmowa z dziećmi na temat zakończenia – propozycje dzieci;
 - przedstawienie ostatniej karty-zakończenia, porównanie z wypowiedziami dzieci;
 - opracowanie alternatywnego zakończenia – stworzenie z dziećmi ilustracji do wymyślonych przez nie zakończeń (praca indywidualna lub w grupach)¹².
- Oprócz gotowych opracowań można wraz z dziećmi stworzyć własne ilustracje do znanych utworów literackich lub wymyślonych historii.

Sytuacje te sprzyjają kształtowaniu kompetencji językowych dzieci. Opowiadając historie, dzieci rozwijają umiejętności formułowania dłuższych wypowiedzi oraz wzbogacają słownictwo czynne. Ponadto nabywają umiejętności rozmawiania o swoich myślach i uczuciach, doskonaląc przy tym sprawność zadawania pytań i sztukę właściwego udzielania odpowiedzi.

¹¹ Zob. <http://dziecisawazne.pl/magiczny-teatrzyk-kamishibai/> [dostęp: 08.12.2013].

¹² Zob. S. Niedziela, *Czy potrzebne? Rozważania o kamishibai*, <http://www.tibum.pl/zalaczniki/Refleksje%20o%20Kamishibai.pdf> [dostęp: 08.12.2013].

KONKLUZJA

Kamishibai stanowi doskonałe narzędzie dydaktyczne umożliwiające naukę lub doskonalenie techniki czytania, opowiadania oraz rozwijające myślenie i mowę dzieci. Bawiąc się w teatr, dzieci mogą same wymyślać opowiadania, pisać scenariusze, tworzyć bohaterów i stawiać ich w określonych sytuacjach. Gotowe historie mogą upiększać, dodając specjalne efekty muzyczne lub dźwiękowe. Dzięki temu przedstawieniom nadają własny, indywidualny i niepowtarzalny charakter. Wszystkie te działania sprzyjają kształtowaniu umiejętności interpersonalnych, a szczególnie rozwijaniu kompetencji językowych dzieci.

BIBLIOGRAFIA

- Czelakowska D., *Metodyka edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 2009.
- Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Warszawa 2010.
- Mikuta M., *Kultura żywego słowa*, Częstochowa 2001.
- Niedziela S., *Czy potrzebne? Rozważania o kamishibai*, <http://www.tibum.pl/zalaczniki/Refleksje%20o%20Kamishibai.pdf> [dostęp: 08.12.2013].
- Pankowska K., *Edukacja przez dramę*, Warszawa 1997.
- Way B., *Drama w wychowaniu dzieci i młodzieży*, przeł. K. Pankowska, E. Nerwińska, Warszawa 1997.

Netografia

- http://www.tibum.pl/czym_jest_kamishibai [dostęp: 08.12.2013].
- <http://www.tibum.pl/zalaczniki> [dostęp: 08.12.2013].
- <http://dziecisawazne.pl/magiczny-teatrzyk-kamishibai/> [dostęp: 08.12.2013].

WYKORZYSTANIE TEATRU *KAMISHIBAI* DO ROZWIJANIA KOMPETENCJI JĘZYKOWYCH DZIECI

Streszczenie: Współczesna edukacja dziecka zorientowana jest na kształtowanie różnorodnych kompetencji, szczególnie w zakresie umiejętności interpersonalnych. Podstawowym narzędziem komunikacji jest język, dlatego do jednych z najważniejszych zadań dydaktyczno-wychowawczych w przedszkolu i szkole należy kształtowanie umiejętności posługiwania się językiem polskim.

W artykule przedstawiono twórczą koncepcję rozwoju mowy ucznia, jaką jest wykorzystanie japońskiego teatru *kamishibai*. Sztuka ta pobudza wrażliwość dziecka, zachęca do podejmowania dyskusji, wyrażania opinii i sądów. Dzięki temu dziecko wzbogaca swoje słownictwo i rozwija umiejętność formułowania dłuższych wypowiedzi.

Słowa kluczowe: komunikacja, język, dziecko, sztuka, teatr

THE APPLICATION OF THE *KAMISHIBAI* THEATRE IN ENHANCING THE LINGUISTIC COMPETENCE IN CHILDREN

Summary: The contemporary education is oriented towards shaping diverse competencies, especially those in the scope of interpersonal skills. Language is a basic tool of communication, thus shaping the skill in using the Polish language is one of the major didactic and educative tasks of kindergartens and schools. The following article presents a creative concept of enhancing a child's speech development through the Japanese *kamishibai* theatre. This type of art stimulates a child's sensibility, encourages him or her to start a discussion, to give his/her own opinions and judgments. Due to this, a child enriches his or her vocabulary and develops skills in formulating longer utterances.

Keywords: communication, language, child, art, theatre